

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба рисолаи диссертациони Раҳимзода Муҳаммаднаби Маҳмадшоҳ дар мавзӯи «Методикаи ташаккули муносибати тамоюли касбии муаллимони ояндаи биология дар раванди таълими физика» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогика (ҳимояи такрорӣ) аз рӯи ихтисоси 13.00.02 – назария ва методикаи таълиму тарбия (таҳсилоти миёнаи умумӣ) (13.00.02.01 – назария ва методикаи фанҳои табиӣ (таҳсилоти миёнаи умумӣ))

Рисолаи диссертациони Раҳимзода Муҳаммаднаби Маҳмадшоҳ натиҷаи тадқиқоти илмӣ-таҳассусие мебошад, ки ба таҳқиқи масъалаи муҳими илмӣ-педагогӣ ҷустуҷӯи усулҳои ташаккули муносибати тамоюли касбии муаллимони ояндаи биология дар раванди таълими физика дар муассисаҳои олии касбӣ бахшида шудааст.

Таҳлили хулосаҳои бобҳои рисола, хулосаи умумӣ ва таҷрибаҳои педагогии муҳаққиқ, нишон медиҳад, ки тадқиқоти мазкур бо таҳассуси 13.00.02 – назария ва методикаи (ҳимояи такрорӣ) аз рӯи ихтисоси 13.00.02 – назария ва методикаи таълиму тарбия (таҳсилоти миёнаи умумӣ) (13.00.02.01 – назария ва методикаи фанҳои табиӣ (таҳсилоти миёнаи умумӣ)) мувофиқ мебошад.

Мубрамият ва аҳамияти назариявӣ амалии мавзӯи тадқиқот. Инкишофи босуръати илм ва технология, ки ҳоси замони мо мебошад, тақозо менамояд, ки дар ҳамаи самтҳои фаъолият одамон соҳиби касбияти баланд бошанд. Соҳиби касбияти баланд будан маънои дониши ҷуқури касбӣ ва маҳорати баланди истифодаи амалии ин донишҳо дар фаъолияти касбӣ мебошад. Бинобар ба корҳои таълимӣ ва тарбиявӣ машғул будани омӯзгорон талабот ба касбияти онҳо бештар аст, зеро донишандӯзии шогирдон ба дараҷаи касбияти устод-омӯзгор вобастагии зиёд дорад. Дар ташаккули ҷаҳонбинӣ ва таъмини касбияти баланди одамон дар замони муосир нақши физика ҳамчун илм дар байни илмҳои табиӣ мавқеи асосиро ишғол менамояд. Зеро зимни омӯзиши асосҳои физикаи муосир инсон ба ҳодисаҳои олами атроф аз лиҳози илм баҳо дода метавонистагӣ мешавад – ҷаҳонбинии илмиаш боло меравад. Бо баробари ин аз воситаҳои техникӣ технология, ки дар асоси донишҳои физикӣ ба вучуд оварда шудаанд дуруст ва самаранок истифода бурда метавонистагӣ мешавад. Физика ба донишҷӯёни ихтисоси биология фанни таҳассусӣ ба ҳисоб меравад. Донишҳои физикӣ ба муаллимони биология ду имконияти муҳимро фароҳам меорад: 1. Дуруст маънидод намудани моҳияти равандҳои биофизикӣ; 2. Самаранок истифода бурдани таҷҳизоти таълимӣ ва тадқиқотӣ, ки дар таълими биология васеъ истифода мешаванд. Азбаски аксари кулли таҷҳизоти таълимӣ-тадқиқотӣ дар соҳаи биология ва тиб асбобҳои физикӣ мебошанд, бинобар он, дар таълими физика ташаккули муносибати тамоюли касбӣ ҳангоми тайёр намудани муаллимони биология ва мутахассисони соҳаи тиб, масъалаи мубрами педагогикаи мактаби оӣ маҳсуб меёбад.

Матни рисола мундариҷа ва мақсади дар мавзӯ баррасишавандаро пурра ифода менамояд. Рисола аз муқаддима, се боб, хулосаҳо, рӯйхати адабиёти истифодашуда-158 номгӯй иборат мебошад. Маводи рисола дар ҳаҷми 178 саҳифаи ҷопи компютерӣ таҳия шудааст, ва дорои 18 ҷадвал ва 20 тасвир мебошад.

Дар муқаддимаи дисертатсия мубрамият ва зарурияти гузаронидани тадқиқот оид ба мавзуи дисертатсия, ҳолати омӯзиши он, ҳадафи тадқиқот, мақсад, вазифаҳои тадқиқот, методҳои тадқиқот асоснок карда, аҳамияти илмӣ – назариявӣ ва амалии тадқиқот нишон дода шудааст. Инчунин дар муқаддимаи дисертатсия доир ба навгонии илмии таҳқиқот ва нуқтаҳои асосие, ки барои дифо пешниҳод мешавад, тайиди дисертатсия ва иттилоот оид ба истифодаи он, интишороти натиҷаҳои рисола, марҳилаҳои тадқиқот оварда шудааст.

Боби аввал «Асосҳои назариявии ташакули муносибати фаъолияти таълимӣ- тамоюли касбии муаллимони ояндаи биология дар раванди таълими физика» аз се параграф иборат аст.

Дар параграфи якум ҷанбаҳои психологӣ-дидактикии фаъолгардонии фаъолияти таълимӣ-маърифатии донишҷӯён, моҳияти мафҳуми «фаъолгардонии фаъолияти таълимӣ-маърифатии донишҷӯён» маънидод шуда, методҳо ва шаклҳои фаъоли таълим мушаххас ва ба система дароварда шудаанд. Дар параграфи дуюми ин боб дар бораи рушди табиатшиносӣ ва фанҳои ба он тааллуқдор, робитаи байни онҳо маълумот дода шудааст. Дар ин параграф инчунин нишон дода шудааст, ки мавзӯҳои фанни физика барои фаҳмондани ҳодисаҳои биологӣ ва равандҳои дар организмҳои зинда гузаранда ёрии калон мерасонанд. Дар ин параграф қайд гардидааст, ки ҳангоми таълими фанни физика ба донишҷӯёни ихтисоси биология ба мавзӯҳои мазмуни байни фанни дошта диққати асосиро равона кардан лозим аст.

Муқаррар карда шудааст, ки зимни омӯзиши фанни физика шавқу ҳаваси донишҷӯён – омӯзгорони ояндаи фанни биология ба фаъолияти таълимию маърифатӣ баланд мегардад.

Дар параграфи сеюми боби якум ба омӯзгорони ояндаи фанни биология баҳри баланд бардоштани тамоюли касбӣ, методикаи таълими физика пешниҳод карда шудааст, ки асоси онро муқаррар кардани робитаи байни фанни ташкил менамояд.

Муқаррар карда шудааст, ки истифодаи методикаи мувофиқ дар таълими физика сатҳи тайёр кардани омӯзгорони ояндаи фанни биологияро баланд мебардорад ва дар ташакули тамоюли касбии онҳо саҳми арзанда мегузорад.

Боби дуюми рисола «Методикаи таълими физика барои муаллимони ояндаи биология бо истифодаи муносибати тамоюли касбӣ» номгузорӣ шудааст ва аз панҷ параграф иборат аст.

Параграфи якуми боби дуюм ба дида баромадани мақсад, вазифа ва принципҳои, ки дар асоси онҳо мундариҷаи предмети физика барои донишҷӯён - биологҳо таъсис меёбад, бахшида шудааст.

Дар параграфи дуюми боби дуюми дисертатсия «Роҳҳо ва воситаҳои истифодаи маводи тамоюли касбӣ дар машғулиятҳои маърузаӣ ва ташкили шаклҳои асосии таълим» дида баромада шудааст.

Дар ин ҷо қайд гардидааст, ки дар таълим, аз ҷумла дар машғулиятҳои маърузаӣ фаъолгардонии диққати донишҷӯён хеле муҳим мебошад. Маҳз

машғулиятҳои маърузавӣ барои минбаъд аз худ кардани донишҳо аз фанҳои таълимӣ замина мегузорад.

Параграфи сеюми боби дуюм «Ташаккули малакаҳои амалии истифодаи донишҳои физикӣ барои омӯзгорони ояндаи биология» ном дорад.

Дар ин параграф баён карда шудааст, ки малакаҳои амалӣ дар ҳар як машғулияти амалӣ бояд ташаккул ёбад.

Параграфи чоруми боби дуюм «Методикаи гузаронидани корҳои озмоиши байнифанӣ» ном дорад.

Дар ин параграф методикаи гузаронидани корҳои озмоиши байнифанӣ барои омӯзгорони ояндаи фанни биология баён гардидааст. Дар ин параграф нишон дода шудааст, ки дар раванди таълим ҳам дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва ҳам дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ машғулиятҳои озмоишӣ чузбӣ муҳими таълим буда, ба рушди маҳоратҳои таҷрибагузаронии донишҷӯён ва гузаронидани тадқиқотҳои гуногун мусоидат менамояд.

Дар ин параграф, инчунин коркарди натиҷаҳои ченкунӣ ва ҳисобкунии ҳаҷмҳои он нишон дода шудааст.

Параграфи панҷуми боби дуюм «Ташкил ва гузаронидани корҳои илмӣ – тадқиқотӣ аз фанни физика барои донишҷӯёни ихтисоси биология» ном дорад ва дар он тарзу усули иҷроиши корҳои илмӣ – тадқиқотӣ барои омӯзгорони ояндаи биология нишон дода шудааст.

Боби сеюм «Ташкил ва натиҷаҳои озмоиши педагогии гузаронидашуда» аз се параграф иборат аст.

Параграфи якуми боби сеюм «Ташкили озмоиши педагогӣ» ном дорад.

Озмоиши педагогӣ доир ба санҷиши истифодаи самараноки методикаи таҳияшуда, ки мақсади он фаъолгардони фаъолияти таълимӣ – маърифатии донишҷӯён – омӯзгорони фанни биология бо истифодаи маводи мазмуни байнифанӣ дошта гузаронида шуд.

Бояд тазакур дод, ки муаллифи рисолаи илмӣ дар раванди озмоиши педагогӣ бевосита иштирок намуда, дар давоми двоздаҳ соли охир ба донишҷӯёни Донишгоҳи давлатии Қўрғонтеппа (ҳоло Бохтар) ба номи Носири Хусрав дар факултети химия ва биология дарс мегуянд.

Озмун дар давоми 10 сол (2010 -2020) гузаронида шудааст.

Дар параграфи дуюми боби сеюм «Натиҷаи марҳилаҳои тасдиқӣ ва ҷустуҷўии озмоиши педагогӣ» оварда шудааст.

Марҳилаи тасдиқи тадқиқоти солҳои 2010 -2014 дар факултети химия ва биологияи Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав гузаронида шудааст.

Барои муайян кардан ва асоснок намудани мубрамияти мавзӯи тадқиқотӣ солҳои 2012 – 2014 (марҳилаи якуми озмоиши педагогӣ) дар байни донишҷӯёни ихтисосҳои биология назарсанҷӣ гузаронида шудааст. Мақсади ин назарсанҷӣ муайян кардани дараҷаи талаботи донишҷӯён ба донишҳои физикӣ, маҳорати истифода кардани донишҳои фанни физика ҳангоми омӯختани падидаҳои биологӣ, ҳамчунин муносибати онҳо ба омӯзиши физика буд. Дар назарсанҷӣ 85 нафар донишҷӯёни курси 1 – 4 ширкат доштанд.

Таҳлили назарсанҷии гузаронидашуда нишон дод, ки донишҷӯён асосан ба он ақидаанд, ки дар фаъолияти минбаъдаи касбӣ донишҳои физикиашонро истифода намебаранд ва барои ҳамин ҳам ба омӯзиши фанни физика диққати зарурӣ намедиханд.

Аммо ҷавобҳо ба саволи ҳафтуми пурсишнома: «Оё барои Шумо маводҳои таълимии физика бо назардошти фаъолияти минбаъдаи касбии Шумо шавқовар буданд?» нишон дод, ки донишҷӯён ва маводҳои мазмуни тамоюли касбӣ дошта (аз 85 нафар, 70 нафар ҷавоби «Ҳа» доданд) шавқ зоир менамоянд.

Баъд аз омӯзиши натиҷаҳои назарсанҷӣ ба донишҷӯён дар давраи дуҷуми назарсанҷӣ – саволи «Ба андешаи Шумо барои баланд кардани самаранокии таълимӣ физика дар мактаби олии чиро бояд тағйир дод?» пешниҳод гардид. Ба донишҷӯён вариантҳои зерини ҷавобҳо тавсия шуданд:

1. Зиёд кардани шумораи воситаҳои айёни;
2. Курси физикаро ба самти амалӣ нигаронидан;
3. Микдори соатҳоро кам карда онро барои омӯхтани дигар фанҳо ҷудо намудан;
4. Курсро махсус гардонидан;
5. Гузаронидани шаклҳои гуногуни машғулиятҳо;
6. Тағйир додани мазмуни курс;

Натиҷаҳои ҷавобҳо чунин аст:

Ҷавоби 1 - 25

Ҷавоби 2 – 20

Ҷавоби 3 – 8

Ҷавоби 4 – 5

Ҷавоби 5 – 22

Ҷавоби 6 – 5

Аз натиҷаи ҷавобҳо маълум гардид, ки аксарияти донишҷӯён ҷавобҳои 1,2,3,5 – ро ҷонибдорӣ намуданд. Саволҳои 4 ва 6 ро танҳо 10 нафар (аз 85 нафар) донишҷӯён ҷонибдори карданд. Маълум гардид, ки аксарияти донишҷӯён тарафдори он ҷавобҳое, ки ба самаранокии таълими физика равона карда шудаанд, тарафдорӣ карданд.

Бинобар ин, пайвасти сифати таълими фанни физикаро барои донишҷӯён – омӯзгорони ояндаи фанни биология баланд бардоштан зарур мебошад.

Дар солҳои 2017-2020 марҳилаи сеюми озмоиши педагогии ташаккулёбанда гузаронида шудааст, ки дар он 132 нафар донишҷӯёни ихтисосҳои биология, химия ва экология иштирок кардаанд. Муаллиф натиҷаҳои озмоишро доир ба муайян кардани фаъолнокии донишҷӯён дар оғоз ва охири озмоиш муқоиса карда, ба хулосаҳои асоснок омадааст: дар донишҷӯёни гурӯҳҳои озмоишӣ ҳавасмандӣ ба омӯзиши фанни таълимӣ ба таври назаррас боло меравад. Теъдоди донишҷӯёне, ки ба иҷрои кори сермахсул машғуланд 19 %, эҷодӣ -2,8 % афзоиш ёфтааст, дар сурате, ки дар гурӯҳи назоратӣ ин хусусиятҳо мутаносибан 3,4 % ва 1,7 %-ро ташкил медоданд. Дар гурӯҳи озмоишӣ шумораи донишҷӯёне, ки дар имтиҳонҳои

чамъбастӣ баҳоҳои хуб гирифтанд, зиёданд ва ин аз баланд будани сатҳи таълим шаҳодат медиҳад.

Дар заминаи коркарди статистикуи натиҷаи озмоиши педагогӣ нишон дода шудааст, ки афзоиши шумораи хубхонҳо дар донишҷӯёни гурӯҳи озмоишӣ аз истифодаи системаи методи фаългардони фаъолияти таълимӣ-маърифатӣ вобастагӣ дорад. Ҳамин тариқ, истифодаи методикаи таълими физика, ки ба он муносибати тамоюли касбӣ дохил карда шудааст, ба фаългардони донишандӯзии донишҷӯёни ихтисосҳои биологӣ ва баланд шудани дониши онҳо аз физика мусоидат кардааст.

Дар рисола бо баробари натиҷаҳои ҷолиб ва хулосаҳои асоснок, нуқсонҳои мантиқӣ ва техникави забонӣ ба назар мерасанд. Ба сифати эрод чанд нуқтаро таъкид кардан ба манфиати кор хоҳад буд.

1. Дар рисола ибораи “**фаългардони фаъолияти таълимӣ-маърифатии муаллимони ояндаи биология дар раванди таълими физика**” ибораи калидӣ ва ифодакунандаи мақсади тадқиқот мебошад, ки онро муаллиф хеле зиёд истифода мебарад. Дар аксар мавридҳо ин ибораро бо “фаъл гардонидани раванди донишандӯзии донишҷӯён...” иваз кардан мантиқан дуруст мешавад.

2. Дар фишурдаи рисола (сах. 10) зикр шудааст, ки аз тарафи муаллиф дастури таълимӣ (корҳои лабораторӣ) оиди таълими физика ба донишҷӯёни ихтисосҳои биология таҳия ва нашр шудааст, лекин чунин дастур дар рӯйхати корҳои ҷопӣ ба назар намерасад.

3. Дар рисола ва автореферат баъзеи ҷумлаҳо ғалат навишта шудаанд.

Масалан, дар саҳифаи 14 автореферат омадааст: «параграфи якуми боби дуюм ба барраси мақсад, вазифаҳо, принцип ҳое, ки дар онҳо мунд ариҷаи фанни физика барои донишҷӯён – биологҳо» ташаккул меёбад, бахшида шудааст. Ин ҷумла ғалатӣ зиёд дорад, бояд ин тавр навишта шавад: «Параграфи якуми боби дуюм ба баррасии мақсад, вазифаҳо ва принципҳои, ки дар онҳо мундариҷаи фанни физика барои донишҷӯён – биологҳо » таъсис меёбад (ба ҷои ташаккул меёбад) бахшида шудааст.

Дар саҳифаи 15 омадааст: «Дар ин параграф методикаи гузаронидани корҳои озмоиши байнифаннӣ барои муаллимони ояндаи биология тасвир гардидааст».

Ин ҷумла бояд интавр навишта шавад: «Дар ин параграф методикаи гузаронидани корҳои озмоиши байнифаннӣ барои омӯзгорони ояндаи фанни биология баён гардидааст».

4. Дар матни рисола ва фишурдаи он такрорҳои безарурият, ғалатҳои мантиқӣ ва грамматикӣ (сах.10 абзатси охир “нуқтаҳои” бояд “нуқтаҳои” бошад) ба назар мерасанд. Баъзе ҷумлаҳо мураккаб ва душворфаҳманд. Муаллиф таълими фосилавино ба усули фаъоли таълим (сах.13 автореферат) дохил кардааст, ки баҳснок аст.

Эродҳои зикршуда ҷузъӣ ва ислохпазир буда, арзиши илмӣ-назариявӣ ва амалии рисоларо ҷиддан кам намекунанд. Муаллиф бояд дар фаъолияти илмӣ-омӯзгории минбаъдаи худ онҳоро ба эътибор гирад.

Мақолаҳои илмӣ-методи ба ҷоп расонидаи муаллиф 35 номгӯй , аз он ҷумла 19 дона дар маҷалаҳои тақризшавандаи КОА назди президенти Ҷумҳури Тоҷикистон , мазмуни илмӣи фишурдаи рисола бо забони тоҷикӣ ва русӣ бо мазмуно мухтавои рисола комилан мувофиқанд.

Ҳамин тавр, диссертатсияи Раҳимзода М.М. дар мавзӯи «Методикаи ташаккули муносибати тамоюли касбии муаллимони ояндаи биология дар раванди таълими физика» тадқиқоти илмӣ-тахассусии анҷомёфта ҳисобида шуда, аз рӯи ҳаҷми тадқиқоти ба анҷом расида, арзиши назарӣ ва амалӣ ҳулосаҳои илмӣ, навгонии илмии тадқиқот ва муқаррароти асосии барои Ҳимоя пешниҳод карда шуда, ба талаботҳои ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ аст ва муаллифи он сазовори соҳиб шудан ба дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 13.00.02 – назария ва методикаи таълиму тарбия (тахсилоти миёнаи умумӣ) (13.00.02.01 – назария ва методикаи фанҳои табиӣ (тахсилоти миёнаи умумӣ)) мебошад.

Арбоби илм ва техникаи
Тоҷикистон, доктори илмҳои
техникӣ, академики Академияи
байналмилалӣ мактабҳои олии,
профессори кафедраи «География иқтисоди
ва экология»-и Донишгоҳи байналмилалӣ
сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон

Ҳамид Мачидов

08.02.2023.

Суроға: 734055, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе,
кӯчаи Борбад 48/5. Муассисаи давлатии таълимии “Донишгоҳи
байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон”
Вебсайт: www.iutet.tj ; тел: (+992) 904 -59-40-41;

Имзои Ҳамид Мачидов-ро тасдиқ мекунам.
Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
“Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва
соҳибкорӣ Тоҷикистон”:

Чураев Ш.

